

МІСЦЕ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Будецький Роман Володимирович

здобувач,
кафедра адміністративного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: budetskyroman@yandex.ua

***Анотація.** У статті аналізується значення права і правового виховання у житті країни. Розглядаються питання управління сферою правової освіти на державному і територіальному рівнях. Пропонуються зміни до розподілу функцій між державним і недержавним рівнем управління.*

***Ключові слова:** органи управління юстицією, органи місцевого самоврядування, управлінський вплив, правове виховання.*

Підвищення рівня правового виховання і освіти громадян є необхідною умовою розвитку держави. Незнання громадянами своїх конституційних, трудових та інших прав, невміння їх захистити, недостатньо розвинена правосвідомість відображають ступінь правової неосвіченості населення. Ще Р. Ієринг, один із найвидатніших теоретиків права ХІХ ст., у своїй роботі «Боротьба за право» звертав увагу на недоліки освіти і низьку активність населення у сфері захисту своїх прав [1, с. 5]. На переконання мислителя, формування правосвідомості, поваги та віри в закон, активної позиції щодо його правозастосування є найважливішим завданням виховної складової права. Більш того, право повинно стимулювати правомірну поведінку громадян. У процесі життя, саме завдяки знанню прав, дотриманню їх, формуються правосвідомість і правова культура, підвищується авторитет права і закону, забезпечується непорушність прав і свобод громадян,

зміцнюється правопорядок, і, урешті-решт, відбувається становлення правової держави. Механізм виховного початку права включає в себе правосвідомість, правові засоби підтримання дисципліни і правопорядку, правові норми і різні нюанси правового виховання.

В Україні управління сферою правової освіти і виховання покладається на органи юстиції. З огляду на це єдине нормативне визначення терміна «правова освіта» містить затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 14.11.2011 р. «Порядок проведення органами юстиції перевірок стану правової освіти». За цим регламентом «правова освіта – складова системи освіти, що полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків» [2, с. 205].

Мета правового навчання – правова соціалізація особистості, готової взяти активну участь в державно-правовому житті своєї країни. Правова поінформованість охоплює отримання особистістю правових знань, їх усвідомлення і розуміння. Підкріплені внутрішніми регуляторами поведінки особистості, індивідуальною позитивною правосвідомістю, отримані правові знання, безсумнівно, стануть основою правомірної поведінки. Правова соціалізація передбачає, що суб'єкт володіє певним обсягом правових знань, адаптувався до правового середовища і здатний діяти в ній задля задоволення інтересів особистих і громадських організацій. Правова освіта покликана викорінювати правовий нігілізм, підвищуючи рівень правової культури суспільства, в цілому і особистості зокрема. У зв'язку з цим важливо посилити роль освітніх установ у формуванні правової культури студентів і педагогів.

Структурно правоосвітню діяльність можна поділити на окремі складові: правове навчання; правове інформування; залучення особистості до управління державою. Враховуючи це, додамо, що основним завданням

правової освіти можна визначити прищеплення індивіду усвідомленого прагнення до систематичного отримання правових знань і правомірної поведінки.

Цікаво, що органами юстиції як традиційні форми правової освіти розглядають правове навчання; правову пропаганду; юридичну практику; самоосвіту і самовиховання.

Управлінський вплив центрального органу влади у сфері юстиції – Мін'юсту України – стосовно організації правової освіти і виховання в Україні проявлялися, насамперед, у підготовці нормативних регламентів щодо організації і контролю за процесом. Так, наказом Міністерства юстиції України від 11.03.2013р. № 405/2 були затверджені: «Примірна програма здійснення перевірки стану правової освіти в дошкільному навчальному закладі»; «Примірна програма здійснення перевірки стану правової освіти в загальноосвітньому навчальному закладі»; «Примірна програма здійснення перевірки стану правової освіти в професійно-технічному та вищому навчальних закладах»; «Примірна програма здійснення перевірки стану правової освіти у вищому навчальному закладі, який здійснює підготовку юристів»; «Примірна програма здійснення перевірки стану правової освіти в міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, місцевому органі виконавчої влади, територіальному органі центрального органу виконавчої влади, органі виконавчої влади Автономної Республіки Крим, на державному підприємстві, в установі, організації, державному господарському об'єднанні».

На рівні міст і районів проблемами правової освіти та виховання опікуються відповідні структурні підрозділи юстиції. Наведемо декілька прикладів з практики роботи Харківського міського управління юстицією. Були організовані численні індивідуальні і масові заходи правопросвітницького характеру, які проводилися при взаємодії з місцевими закладами освіти, культури, пенітенціарної системи. Серед найбільш цікавих можна навести проведення конкурсів учнівських робіт правової тематики

«Якби я був...» (посадовою особою органу державної влади, як-то Президент, народний депутат, Прем'єр-міністр, міністр) та «Я маю право» (щодо погляду учнів на питання реалізації прав, визначених Конституцією України). Вказані конкурси охопили учнівську молодь 9–11 класів, було долучено усі школи та середні навчальні заклади міста Харків. Заходи проходили за підтримки Департаменту освіти Харківської міської ради та Навчально-методичного центру зазначеного Департаменту.

Плідною була співпраця з Харківською обласною бібліотекою для дітей. На сайті бібліотеки розміщено правову абетку щодо прав дітей і їх батьків, організовано зворотній зв'язок з проблемних правових питань, організовано та проведено конкурс дитячих малюнків «Ми – за Україну! Ми – за мир!», у якому взяли участь всі дошкільні навчальні заклади міста Харків. За допомогою працівників бібліотеки організовано театралізоване нагородження дітей – переможців конкурсу. Спільно з юристами і харківським театром «Нова сцена» були проведені заходи правоосвітнього спрямування у Качанівській виправній колонії № 54 для жінок.

Разом з тим, можемо констатувати, що при управлінні сферою правової освіти та правового виховання часто має місце дублювання функцій між державними суб'єктами юстиції і органами місцевого самоврядування. Зокрема, на пропозицію Харківського міського управління юстиції щодо створення координаційно-методичної ради з правової освіти у м. Харків органи місцевого самоврядування відповіли, що вони самостійно визначають план заходів із правової освіти в місті Харків та проводять їх, у зв'язку з чим відсутня й необхідність в організації додаткових органів та структур із окреслених питань. З такою позицією органу місцевого самоврядування ми цілком погоджуємося, оскільки саме на такі органи покладається: проведення заходів із правової освіти, організація такого процесу в школах та дошкільних навчальних закладах, які в більшості належать до закладів комунальної власності, тобто органу місцевого самоврядування, забезпечення вказаних закладів методичною та науково-практичною

літературою з правових питань, відеоматеріалами, підготовка та реалізація комплексу програм із правової освіти тощо.

Таким чином, з огляду на наведене можемо зробити наступний висновок. Система юстиції України зазнала суттєвого реформування протягом 2014-2016 рр. і це є виправданим і правильним. Проте в системі юстиції і досі лишається функція управління правовою освітою і вихованням. На нашу думку, вказана функція для органу юстиції взагалі не притаманна та є рудиментною, тобто недорозвинутою, а тому не тільки не ефективною, й непотрібною взагалі. Отже, виконання державним органом таких функцій на сучасному етапі розвитку має бути припинене разом із їх повною передачею до органів місцевого самоврядування, тобто на недержавний рівень управління. Що стосується Мін'юсту України, то моніторинг, а не контроль і управління може мати місце в межах дослідження різних сфер права, що проводяться на недержавному рівні управління органів місцевого самоврядування або самоврядних громадських організацій.

Однак яким би суб'єктам управління не були передані функції щодо організації правової освіти і правового виховання, державна політика у сфері формування правової культури громадян України повинна базуватися на загальноцивілізаційних принципах: формування в суспільстві поваги до закону і подолання правового нігілізму; підвищення рівня правової культури громадян і створення системи стимулів до дотримання права, тобто формування суспільної правосвідомості, що базується на ідеї сумлінного виконання правових обов'язків та дотримання правових норм.

А напрямами реалізації державної політики з окресленої проблеми можуть виступати наступні:

1. *Визначення шляхів реалізації правової освіти та правового виховання:*

– розвиток правової освіти та виховання підростаючого покоління в освітніх установах різного рівня;

– впровадження багатоступеневого функціонування системи правової освіти;

– впровадження в освітній процес на всіх рівнях поступового збільшення правових навчальних програм, що забезпечують отримання знань у галузі права.

2. *Державні гарантії щодо надання правової інформації громадянам країни та законодавче забезпечення її доступності.*

3. *Удосконалення організаційних засад надання освітніх послуг із різних аспектів права:*

– удосконалення системи юридичної освіти та підготовки кваліфікованих юристів і педагогічних кадрів у галузі права;

– підвищення значення «правознавства» шляхом введення критеріїв їх оцінки у середній і вищій школах.

4. *Підвищення ефективності діяльності державних суб'єктів управління, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, громадських об'єднань, покликаних забезпечувати законність і правопорядок.*

5. *Вдосконалення діяльності у сфері надання кваліфікованої юридичної допомоги, у тому числі не тільки створення, й забезпечення функціонування ефективної системи безоплатної правової допомоги.*

Список використаної літератури

1. Иеринг Р. Борьба за право / Рудольф Иеринг ; пер. С. И. Ершова. – Москва : Изд. магазина «Кн. Дело», 1901. – 80 с.

2. Про затвердження Порядку проведення органами юстиції перевірок стану правової освіти : наказ М-ва юстиції України від 14.11.2011 р. № 3325/5 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 91. – Ст. 3314.

Аннотація. В статье анализируется значение права и правового воспитания в жизни страны. Рассматриваются вопросы управления сферой правового образования на государственном и территориальном уровнях.

Предлагаются изменения к распределению функций между государственным и негосударственным уровнем управления.

***Ключевые слова:** органы управления юстицией, органы местного самоуправления управляющее воздействие, правовое воспитание.*

***Summary.** The article analyzes the importance of law and legal education in the country. Consider issues management in the sphere of legal education at the national and territorial levels. Proposed change to the allocation of responsibilities between the public and private level management.*

***Keywords:** justice authorities, local authorities administrative impact, legal education.*